

d'usura» en un trobador que no sembla pas ser, com s'havia assegurat, Bertran de Born, sinó Guilhem Margret, que escrivia en els darrers anys del S XII i primers del XIII, amb sentit clar tenint en compte del conjunt de la peça, 'gent' o si de cas 'aplec de gent', car es tracta dels vilans o pagesos, els quals critica el poeta en llur conjunt. Hi tenim, doncs, igual que en Pucci, un antecedent immediat de l'acc moderna. Però el veiem també en un altre trobador del S XIII, ben conspicu, el narbonès Guiraut Riquier: «Et homes seix e sorts / --- / per vias e per plassas, / e que menon vils rassas, / a deshonor vivén», *Declaratió*, cit MzPi. (*Poesia Jugl*, 1957, p. 230), que el mestre mateix em recomanava de citar, si bé no sé si entenia prou bé, que aquí vol dir 'maneigs, males arts', com en la prosa esmentada.

L'etimologia *ratio* de cap manera no ve de mi, perquè ja era de Canello, i fou demostrada plenament per Spitzer (*ZRPh* LIII, 300, i encara més *Essays on Historical Semantics*, N York 1948, 147-169), i Aprati, però amb l'aprovació i reforç que hi vaig aportar en l'article citat; fins el racista Wartburg, *FEW* X, 1960, 113-8, s'hi ha hagut d'adherir, només el pobre italià Contini hagué de seguir en els seus tretze feixistoides.

La conservació del nominatiu, i també el tractament de *-ti-* en llengua d'oc i cat, proven que es tracta d'un mot mig-savi, amb l'evolució que s'observa en mots com el nostre antic *engendraça* 'nissaga' (IN-GENERATIO) (en la *Questa* de Reixac), fr. ant. *générace* i judesp. *generacio* 'generació', fr. *dédicace*, it dial *na gia* 'nació', cat *pàssia* o *passa* 'epidèmia' (ll. *passio*), cast dial *andancio*, *-ancia*, port. *andaço* 'abscess' ADNA TIO, cast. *cansancio* (ant. *cansazo*, gall *cansazo*) CAMP SATIO (i altres casos que aplego a CANSAR, *DECH*, n 11). La citada forma *razzo* del poema de 1300 ha acabat de confirmar-ho.

L'evolució semàntica es comprèn fàcilment partint de l'acc. 'naturalesa, espècie', 'modalitat', que ja té *ratio* en els clàssics; p. ex. *judicia, quorum ratio duplex est*, i *propter rationem Gallici belli* en Ciceró, p. ex., la qual obtingué gran predicament en els filòsofs cristians, des de St Agustí fins a St. Tomàs d'Aquino, com a prolongació de la *idea* platònica, tal com va demostrar detingudament Spitzer. De 'mena, espècie' era fàcil de passar a 'raça'; anàlogament, com es pot veure en Prati, *ragione* va usar-se en it antic, i avui encara a Venècia amb el sentit de 'raça, origen, qualitat'. Per altra banda, és probable que l'origen semàntic del nostre mot vagi ser múltiple, car és convincent la idea de Jud (*VRom* VI, 373-4) de relacionar amb l'acc. llatina 'interessos de diners', el sentit occità antic de 'confabulació', 'lliga de particulars contra l'interès públic', també documentada en les Lleis Genoveses de 1383: «quo nullam juram, *rasam*, promissionem --- inter se vel inter alios faciant»: aquí hi ha algun contacte amb el mot *rasa* del nostre *Consolat* de significat comparable,¹ però V. RASSA (que explicaré aquí com a arabisme; potser en convergència amb això).

Temps ha que s'han donat generalment per descartades les moltes altres etimologies que se n'han pro-

posat.² Que sortís de *generatio*, passant pel bellunès *naraccia, -assia* (S XVI) «razza, genia» (*narazza* > *una razza*) tal com havia suggerit Salvioni (*AGI* XVI, 313-4, *Rom* XXXI, 287) i acceptat M-Lubke (*ZRPh* XXXII, 495-6, *REW*, s. v.) era una idea forçada, i que no es conjuminaria amb la prompta aparició de la mateixa forma en altres llengües romàniques. L'àr. *ra's* (Baist) 'cap', que de vegades arriba a significar 'font, deu, lloc de provenença' no hauria pogut arribar a res més que **raz* o potser **rez* masc; etc. La més defensible era encara la de Diez y Gamillscheg (*EWFS*, s. v.) de derivar l'it. *razza* d'un longob. **raiza*, a -al ant. *reiza* 'línia, ratlla', però mots longobards o alt-alemanys solament podien passar a Itàlia i fóra inconcebible un italianisme en aquells trobadors, on apareix en data més antiga que enlloc.

DERIV. *Raçat* *Racial*, creat en angl. *racial* (pron. *réijəl*), S XIX, d'on passà a les altres llengües (it. *raziale* no fins a l'a 1900, cast. *razial* denunciat com a barbarisme 1925). *Racista*, *racisme*, *anti-racista*. L'italià ajargonat *rascia*, documentat el 1598, designava 'cada una de les classes de captaires' (*RFgn* XXXIV, 664); abr. (*ar*)*razzà* és «allignare delle piante» (Sainéan).

¹ Però d'aquest és certament més probable l'etimologia aràbiga que en dono a RASSA. El més versemblant és que hi vagi haver convergència. I quant al canal semàntic de Jud, és confluent amb l'altre —

² Aquest és un d'aquells mots, en què sembla que tot professor o professor de filologia, sent les ànsies d'escriure-hi la seva, i fins de sortir-hi amb un estirabot, encara que sigui clarament dolent, si és nou Contini i Sabatini proposen partir del fr. *haras* 'establiment de recria' (*St. d. Fil. It* XIX, 1959, 319-21, i XX, 364-82), s'hi cansi qui vulgui. Un altre pensava en l'eslau *raz* 'cop', 'senyal'.

Racairol, error de còpia o alteració de *roquetrol* = *roquerol*. *Racament*, V. *raca*. *Racar*, *racarrac*, *racar-reig*, V. *rac*. *Raçat*, V. *raça*. *Racatxo*, V. *ragatxo*. *Racció*, V. *ració*. *Racell* [mal documentat en cat, Lab 1888], probablement independent de RASSA i pres del cast. *racel*, que pròpiament era una peça de roba que protegia certs mobles: per al qual veg. *DECH* (IV, 774b36-57, RANZAL, cf. Dozy, *Gloss*, 328) *Racèmic*, *racemiforme*, V. *raim*. *Racial*, V. *raça*. *Racimat*, V. *raim*.

Ració, *raciocinar*, *raciocini*, *racional*, *racionalisme*, *-alista*, *-cionalitzar*, *racionament*, *racionar*, *-onat*, *-onatiu*, *racioner*, *racionista*, V. *raó*. *Racis*, del fr. *rasiss* 'sedat, tranquil'. *Racisme*, *racista*, V. *raça*.

RACÓ, de l'àr. vg. *rukūn* (també *rakūn*), àr. *rukn* id □ 1ª doc. llatinitzat *arachonem*. 1257

«Ipsum *arachonem* prout est subtus cameram ves tram ---, et affrontat ab oriente en cortali», doc. de Vic de 1257 (CaCandi, *MiscHiCat* II, 437). deu tractar-se de l'angle o racó d'una propietat que acabava al peu de la «camèra» d'un edifici (algun palau episcopal o senyorial a la ciutat de Vic), propietat que per la ban-